FORSKELLE MELLEM POLITISKE PARTIER?

HANS JØRGEN NIELSEN

I de senere år har der været en tendens til, i såvel den generelle som den mere videnskabeligt farvede politiske debat, at betragte forskellene mellem de politiske partiers standpunkter som meget små, usystematisk svingende fra sag til sag eller ligefrem glimrende ved deres fravær. I »Från ideer till idyll«, Stockholm 1966 skriver Herbert Tingsten således om de europæiske partier, at »i vissa hänseenden har de kommit att likna de amerikanska valpartierna, så genom tendensen att förtunna åskådningarna till en allmän og vag attitud och att tå ståndpunkt från fall till fall ... I stället för stridande åskådningar ser vi – liksom inom andra folkrörelser – tävlande partibureaukratier«[1]). Herbert Tingsten er vel den mest fremtrædende nordiske repræsentant for denne anskuelse og en af dem, der har de skarpest optrukne meninger, men tankegangen er også gjort mere eller mindre udtalt gældende fra anden side[2]).

Denne artikel har sigte på denne debat, men med et forholdsvist lavt aspirationsniveau: Formålet er ikke at sige »svaret är fel«, men derimod at stille et spørgsmålstegn ved, om det er rigtigt. Det vil ske gennem en redegørelse for nogle udenlandske undersøgelser af forholdet mellem vælgernes partitilhørsforhold og deres politiske synspunkter, suppleret med en bearbejdelse af danske galluptal. Konklusionen skulle blive, at det er en lige så berettiget hypotese at gå ud fra, at der findes gennemgående forskelle mellem partierne på forskellige sagområder, som at slå fast, at der ikke er det.

Begrænsningen er valgt bevidst. I den nævnte debat om afideologisering har der været en forkærlighed for den meget brede synsmåde. Flere lande, alle sagområder og både vælgere og politikere betragtes ofte under eet. Problemet er imidlertid så stort, at det snarere kræver en detaljeret analyse. Her siges der således kun noget om vælgere og ledere på mellemniveau, men ikke noget om f. eks. de professionelle politikere. Og der gås ikke videre end til en begrundelse for en hypotese om, at der på de forskel-

[1]) Pag. 29.

[2]) Således af Ulf Torgersen i »The Trend Towards Political Consensus: The Case of Norway« i Acta Sociologica, vol. 6, fasc. 1–2, og af Ole Borre og Jan Stehouwer i Partistyrke og social struktur, 1960, pag. 18 og Harald Westergaard Andersen i Dansk Politik i går og i dag, 1966, pp. 223–24.

lige politiske sagområder findes gennemgående forskelle mellem politiske partier. Forbindelsen mellem de forskellige sagområder lades således ude af betragtning.

Indledningseksemplet er hentet fra USA. Dette land har nærmest været opstillet som skoleeksempel på det politiske system, hvor de politiske partier lignede hinanden til forveksling, således som det er tilfældet i citatet fra Herbert Tingsten.

De resultater, der gengives, stammer fra H. McClosky et al. »Issue Conflict and Consensus among Party Leaders and Followers«[3]), der bygger på en undersøgelse foretaget i 1956–57 blandt de to store amerikanske partiers vælgere og ledere[4]). De adspurgte skulle på en række områder angive, om de ønskede større, uforandret eller mindre regeringsindsats. Større indsats fik 1, uforandret 1/2 og formindsket indsats 0 point. For hvert spørgsmål og for hvert hovedområde kalkuleredes gennemsnitspoint for følgende grupper:

De demokratiske ledere
De republikanske ledere
De demokratiske vælgere
De republikanske vælgere.

På de indenrigspolitiske hovedområder blev gennemsnittene:

Problemområde	Demokratiske ledere	Republikanske ledere	Demokratiske vælgere	Republikanske vælgere
»Public ownership«	0,76	0,48	0,70	0,66
»Government regulation of the economy«	0,59	0,48	0,58	0,53
»Equalitarian and human welfare«	0,71	0,50	0,70	0,66
»Tax Policy«	0,36	0,19	0,42	0,38

En nøje gennemgang af de konkrete spørgsmål på hvert hovedområde ville kræve genoptryk af hele McCloskys afhandling. Men det gennemgående træk var, at svaret »større indsats« stod for positiv indstilling til en handlekraftig stat og/eller økonomisk udligning. Der er dog enkelte tilfælde, hvor der kan være en vis modsætning mellem de to principper. Det gælder spørgsmålene om regulering af fagforeningernes virksomhed, beskatning af mellemindkomster og beskatning af små indkomster.

Karakteristisk ved tallene er, at forskellene mellem demokrater og republikanere gik igen fra hovedområde til hovedområde, således at demo-

[3]) I The American Political Science Review, 1960, pp. 406–427.
[4]) Ledergruppen bestod af deltagerne i partiernes nationalkonventer.

kraterne havde de højeste points. Men holder dette også stik inden for de enkelte hovedområder? Nedenfor angives, hvor mange gange dette var tilfældet på de to planer inden for partierne:

Problemområde:	*På lederplanet:*	*På vælgerplanet:*
Public ownership	2 ud af 2	2 ud af 2
Government regulation of the economy	4 ud af 7	5 ud af 7
Equalitarian and human welfare	6 ud af 6	4 ud af 6
Tax Policy	4 ud af 5	3 ud af 5

Tendensen var, at mønstret blev gentaget ved enkeltspørgsmålene, men med en del undtagelser. Det er imidlertid givende at se på disse. Det drejede sig om

På lederplanet:	*På vælgerplanet:*
Indgreb mod fagforeningerne	Indgreb mod fagforeningerne
Toldsatsernes højde	Toldsatsernes højde
Beskatning af små indkomster	Beskatning af små indkomster
Indgreb i kreditgivningen	Beskatning af mellemindkomster
	Raceintegrationen
	Immigrationen (forøgelse)

Oven for nævntes tre tilfælde, hvor der var tale om en konflikt mellem de to dimensioner, d. v. s. hvor statsaktiviteten ville rette sig imod de økonomisk svagere stillede. Af de fire undtagelser på lederplan tilhørte de to denne gruppe spørgsmål, af de seks undtagelser på vælgerplan stammede de tre ligeledes herfra. Mønstret var reelt mere konsistent, end det umiddelbart forekommer.

Endnu et forhold bør fremhæves. Gennemgår man tallene hovedområde for hovedområde, og iøvrigt også spørgsmål for spørgsmål, viser forskellene sig væsentligt større blandt lederne end blandt vælgerne. Større involvering i partilivet medfører stærkere markering af synspunkterne. Sætter man positiv indstilling til statsaktiviteterne og til udligningen som det mere venstreorienterede standpunkt, er der således en tendens, til at det demokratiske parti er mere venstreorienteret end det republikanske, i hvert tilfælde efter denne undersøgelse. Blandt lederne er denne tendens relativt klar, blandt vælgerne mere usikker.

Der findes et delvist nordisk supplement til McCloskys undersøgelse. I forbindelse med valget i Norge i 1967 stillede man vælgerne en række spørgsmål om regeringens politik på forskellige sagsområder, og der viste sig da en tendens til, at Arbejderpartiets, midterpartiernes og Højres vælgere kunne rangeres ind på en skala fra venstre til højre efter graden af positiv-negativ indstilling til udligning og til dirigering af erhvervslivet, og således at forskellene var større mellem »aktive« end mellem »passive« væl-

gere – målt ved aktiviteten i partilivet[5]). For så vidt bekræftes McCloskys resultater. Men netop, fordi det var *regeringens* politik, der skulle tages stilling til, kan det være en smule usikkert, om det var indstillingen til regeringen som sådan eller til alternative former for politik, der måltes. Selv med fuld enighed om sagpolitiken, ville uenigheden om regeringen naturligt medføre en vis forskel mellem partierne m. h. t. svarene på spørgsmålene. Dette er sandsynligvis ikke nok til at forklare de store forskelle, der faktisk viste sig. Men resultaterne må dog tages med visse forbehold i forbindelse med denne artikels problematik.

Uden en differentiering mellem vælgere med forskellig plads i partihierakiet træffer man imidlertid også meningsforskellene i svenske valgundersøgelser. I 1964 skulle de adspurgte tage stilling til seks påstande, der alle vedrørte den økonomisk og sociale politik – eller rettere principper for denne – og påstandene var ikke formuleret, så vælgerne dermed automatisk tog stilling til regeringen[6]). Der var fem svarmuligheder, idet de adspurgte – foruden at undlade stillingtagen – kunne give udtryk for såvel reserveret som ureserveret tilslutning til og afstandtagen fra påstandene. »Ved ikke« tildeltes værdien 0, reserveret stillingtagen værdien 1 og ureserveret stillingtagen værdien 2, og alt efter som svaret gav udtryk for positiv eller negativ indstilling til statsregulering og udligning gav man fortegnet + eller ÷. Alt ialt blev der således med seks spørgsmål 25 pointsgrupper, fra ÷ 12, der udtrykte stærk og gennemgående modstand mod regulering og udligning til + 12, der udtrykte lige så stærk og gennemgående tilslutning. Sammenføjet i hovedgrupper gav dette følgende resultat[7]).

Pointsgruppe	Soc. Dem. + kommunister		Borgerlige	
	Abs.	Pct.	Abs.	Pct.
+12–+ 8	126	10	2	0
+ 7–+ 3	490	37	95	9
+ 2–÷ 2	630	48	570	51
÷ 3–÷ 7	73	6	361	32
÷ 8–÷12	0	0	85	8
	1319	101	1113	100

[5]) Se R. A. Dahl, »Political Oppositions in Western Democracies«, pp. 101–102, og H. Valen og D. Katz, »Political parties in Norway«, 1967, pag. 259.

[6]) Gengivet efter Bo Särlvik, Skiljelinjer i Valmanskåren, Statsvetenskaplig Tidsskrift, 1965, pp. 141–183. Spørgsmålene gengivet pag. 146, note 7. De vedrørte temaerne (1) socialordningerne er så veludbyggede, at der snarere er behov for nedskæringer (2) statskontrol med erhvervslivet (3) fremme af opsparing og privat initiativ (4) større lighed m. h. t. indkomster og arbejdstid (5) social tryghed, skoler etc. vigtigere end skattesænkninger og (6) den enkelte véd bedre end staten, hvorledes hans penge skal bruges.

[7]) Tallene er et sammendrag af tabellen pag. 154.

For teorien om, at der ikke er forskelle mellem partierne, taler, at både de borgerlige partier og Socialdemokratiet + Kommunisterne havde omkring halvdelen af deres vælgere på skalaens midterposition. Men at gøre dette til hele sagen, er lovligt eensidigt. For de borgerlige partier havde næsten hele den resterende del af deres vælgerskare tilhøjre for midten, medens Socialdemokratiet +Kommunisterne havde den til venstre.

De refererede undersøgelsesresultater bevæger sig på det økonomiske-sociale felt, og der er intet sagt om korrelation mellem standpunkterne på andre sagsområder. Påstanden er alene, at der er et mønster på det enkelte område.

Går man over til danske forhold foreligger det mest omfattende materiale i form af efterhånden talrige danske galluprapporter. De, der skal behandles her, stammer fra perioden 1961–66, d. v. s. fra det tidspunkt, SF begyndte at optræde i rapporterne, til det valg, hvor den politiske situation blev helt ændret. Alle undersøgelserne ligger inden for det udenrigspolitiske felt. Dette skyldes det rent praktiske hensyn, at de indenrigspolitiske rapporter er spredt over så mange problemområder, at det ikke er muligt, at sammenføje dem i grupper, hvis hver af disse alene skal omfatte eet område og samtidig indeholde mere end 2–3 rapporter. Påstanden er således, at der på det udenrigspolitiske felt går visse mønstre igen fra undersøgelse til undersøgelse. Dette er blot den tidligere hypotese overført til et nyt felt, og som tidligere impliceres der intet om sammenhænge med mønstre på andre felter.

Ud fra den mere teoretiske synsvinkel er undersøgelserne om vælgernes indstilling til de udenrigspolitiske spørgsmål ganske interessant. Udenrigspolitiken har i stor udstrækning været »hævet over partipolitiken«, men der har været en strid om detaljerne. Trods den begrænsede strid, der langtfra har »skåret modsætningerne ud i pap«, finder man gennemgående forskelle mellem partiernes vælgerkorps. En nærliggende forklaring er, at partierne set over et længere åremål har forskellige udenrigspolitiske traditioner, og – sammenhængende dermed – at vælgerne har et forskelligt billede af deres partis placering. Vælgere med forskellig udenrigspolitisk indstilling søger i et vist omfang forskellige partier, og vælgerne er tilbøjelig til især at bide mærke i de detailforskelle, der svarer til det traditionelle billede. Specielt, da der utvivlsomt er et vist mønster i detailstriden. Andet end hypotese om noget sådant tillader materialet dog ikke.

Tre typer af gallupundersøgelser er taget op. For det første de undersøgelser, hvor spørgsmålet har været, om man var for eller imod Danmarks Nato-medlemskab. For det andet de undersøgelser, hvor spørgsmålet var, om man for eller imod dansk indtræden i Fællesmarkedet sammen med England. Og endelig de undersøgelser, hvor der er stillet spørgsmål med

en ret klar forbindelse til øst-vestproblematikken. Naturligvis kommer der ved den sidste gruppe undersøgelser et betydeligt skønselement ind i billedet. For eksempel har spørgsmålet om Tysklands genforening stor betydning i øst-vestsammenhængen. Når spørgsmålet alligevel ikke er taget med, skyldes det en formodning om, at indstillingen til Tyskland som sådan har været nok så udslaggivende. Målet har med andre ord været at få grupper af undersøgelser, hvor der i ret stort omfang kun var tale om en dimension, for så at se, om der langs denne var konstans i partiernes indbyrdes placering.

I det følgende gengives for hver spørgsmålskategori resultater i form af nettoflertal – for Natomedlemskab, for indtræden i Fællesmarkedet og for det mest provestlige svaralternativ[8]). Med hensyn til det sidste skal bemærkes, at graden af provestlig indstilling varierer stærkt fra spørgsmål til spørgsmål med samme nettoflertal. Man skal sandsynligvis være stærkt provestlig og antisovjettisk for at afvise Krustchevs besøg. Derimod kræves – igen sandsynligvis – langt mindre provestlig holdning for at mene, at Vesten skal stå fast i Berlin (i 1961). Afgørende er imidlertid partiernes indbyrdes placering i vidt forskellige spørgsmål[9]).

I NATO-undersøgelserne var resultaterne følgende:

Ugens Gallup nr.	Pct. nettoflertal					Rangordning efter nettoflertal				
	SF	SD	RV	V	KF	SF	SD	RV	V	KF
5, 1961	÷69	+42	÷18	÷46	+64	5	3	4	2	1
37, 1961	÷14	+56	+26	+58	+78	5	3	4	2	1
17, 1962*	–	+32	+10	+56	+69	–	4	4	2	1
51, 1962*	–	+36	+29	+49	+79	–	3	4	2	1
25, 1964	÷79	+35	+19	+58	+76	5	3	4	2	1

*) SF udeladt af Gallup-undersøgelsen.

Procenterne svinger stærkt i tid, men den indbyrdes rangorden er hele tiden den samme. Især er det værd at bemærke forskellen mellem de tre NATO-partier. Flertallet er hele tiden størst i Det konservative Folkeparti og mindst i Socialdemokratiet.

I Fællesmarkedsundersøgelserne fik man følgene resultater:

8) Nettoflertal = pct. for NATO ÷ pct. mod NATO, etc.

9) Det ville være en ganske interessant opgave at gå den anden vej og analysere i hvilke situationer og m. h. t. hvilke spørgsmål, vælgerne er mest provestlige og i det hele taget indstillet på linjerne i udenrigspolitiken. Allerede de tal, der refereres i det følgende, tyder på, at akcepten er større m. h. t. Fællesmarkedet end m. h. t. NATO.

Ugens Gallup nr.	Pct. nettoflertal SF	SD	RV	V	KF	Rangordning efter nettoflertal SF	SD	RV	V	KF
36, 1961	÷ 7	+39	+61	+68	+65	5	4	3	1	2
19, 1962	÷13	+33	+37	+70	+60	5	4	3	1	2
36, 1962	+14	+29	+57	+57	+61	5	4	2½	2½	1
3, 1963	÷ 9	+33	+56	+75	+55	5	4	2	1	3
39, 1963	0	+40	+20	+68	+71	5	3	4	1	2
33, 1964	÷ 2	+30	+41	+69	+63	5	4	3	1	2
3, 1966	+30	+46	+58	+74	+50	5	4	2	1	3
31, 1966	+37	+47	+71	+69	+74	5	4	2	3	1

Ser man på forskellene mellem partierne, går følgende mønster igen i alle undersøgelserne: Venstre og Konservative er mere positive end Socialdemokratiet, der igen er mere positivt end SF, og tillader man en enkelt undtagelse kan man skelne mellem alle de tre borgerlige partier, der går stærkere ind for medlemsskab end Socialdemokratiet endsige SF. Derimod er det, bemærkelsesværdigt nok, ikke muligt at tale om et gennemgående mønster i de borgerlige partiers indbyrdes placering.

Tager man endelig de forskellige undersøgelser, hvor øst-vestproblematikken er fremtrædende, får man følgende resultater:

Ugens Gallup nr.	Tema	Pct. nettoflertal (provest) SF	SD	RV	V	KF	Rangordning efter nettoflertal SF	SD	RV	V	KF
5, 1961	Atomvåben til europæiske NATO-lande	÷96	÷40	÷87	÷31	+ 3	5	3	4	2	1
39, 1961	Bør Vesten stå fast i Berlinkrisen	+27	+56	+55	+50	+68	5	2	3	4	1
2, 1962	USAs ret til atomforsøg, hvis USSRs forsøg giver USSR et forspring	÷17	+19	÷13	+30	+17	5	2	4	1	3
26, 1962	Danmarks militær et rimeligt bidrag til NATO*	÷34	+30	+24	+29	+60	5	2	4	3	1
40, 1962	Et forenet Europa neutralt, med USA eller med USSR**	÷34	÷25	÷59	÷18	0	5	3	4	2	1
19, 1964	Invitationen til Krustchev rimelig (før besøget)	÷51	÷29	÷50	÷15	÷26	5	3	4	1	2
29, 1964	Samme (efter besøget)	÷69	÷48	÷31	÷25	÷11	5	3	4	1	2
26, 1965	For eller imod USAs politik i Vietnam	÷77	÷39	÷54	÷19	÷20	5	3	4	1	2

*) »For lidt« og »rimeligt« er her regnet sammen til én »provestlig« kategori.
**) »Neutralt« og »med USSR« (meget få) er her regnet sammen til én »ikke-provestlig kategori.

Ser man på procenttallene, er det første iøjnefaldende den voldsomme variation fra spørgsmål til spørgsmål, og dernæst de store forskelle, der er mellem partierne ved hvert enkelt spørgsmål. Nogen større enighed mellem vælgerne i de forskellige partier er der ikke tale om.

Sammenligningen af partiernes indbyrdes placering kan mest rimeligt ske i to omgange, således at spørgsmålet om invitationen til Krustchev fra før besøget anvendes i den første, spørgsmålet fra efter besøget i den anden. Tillader man, som før en enkelt undtagelse, får man i begge tilfælde samme resultat: SF er mindst provestligt, Det radikale Venstre er mindre provestligt end de tre »Natopartier«, og inden for disse er Socialdemokratiet igen mindre provestligt end Det konservative Folkeparti. Venstres placering i den sidste gruppe er derimod lidt usikker, men bortset herfra er resultatet det samme som i Nato-undersøgelser.

På hvert af de tre udenrigspolitiske delområder er der et relativt fast mønster i partiernes indbyrdes placering fra spørgsmål til spørgsmål. Laver man en fælleskonklusion, der omfatter alle tre områder, kan betegnelser »pro-NATO«, »pro-Fællesmarkedet« og »provestlig« passende erstattes med »positiv (evt. overpositiv) overfor udenrigspolitikens hovedlinjer«, og man får da, at SF er mindst positiv, derefter kommer Socialdemokratiet og endelig Det konservative Folkeparti, som det mest positive. Det radikale Venstres og Venstres placering i forhold til de to sidste partier svinger fra det ene område til det andet.

Også i dansk politik kan man finde mønstre på de enkelte politiske delområder, og tillige i nogen grad fra delområde til delområde.

Indledningsvis blev det fremhævet, at formålet alene var at nå frem til begrundede hypoteser, og ikke til egentlige konklusioner. Benyttelsen af foreliggende undersøgelser giver da også usikkerhedsmomenter, der begrunder en vis forsigtighed.

Vigtigst er her, at der er tale om partiernes vælgerkorps og eventuelt ledergrupper som makro-enheder, der ikke umiddelbart tillader slutninger til mikroplanet, til den enkelte vælger og leder. I den refererede undersøgelse af Herbert McClosky et. al. er det ikke muligt at garantere, at den enkelte vælger eller leder konsistent giver venstre-, midter- eller højre-svar. Hvem der giver hvilke typer svar, kan teoretisk svinge fra spørgsmål til spørgsmål. I Bo Särlviks undersøgelse kan alle totalpoints, bortset fra de mere ekstreme, opnåes ved såvel konsistente svar som ved en kombination af begrænset konsistens og ekstremiteternes gensidige neutralisering[10]). I gallupundersøgel-

[10]) + 6 kan bl. a. fremkomme ved 6 × + 1, ved 3 × 2, 1 × 1, 1 × 0 og 1 × 1 og ved 4 × 2, 1 × 0 og 1 × ÷ 2.
Man kan dog gå ud fra, at skalaen er så nøje pretestet, at den store inkonsistens er undtagelsen.

serne varierer interviewpersonerne fra undersøgelse til undersøgelse, men selv om dette ikke var tilfældet, har man ingen garanti for, at et vist mønster hos partiernes vælgerkorps som helhed svarer til et mønster hos hvert enkelt medlem af dette.

Ved gallupundersøgelserne er der det ekstra problem, at partiernes vælgerkorps skifter sammensætning. Der er tale om undersøgelser udstrakt over tiden, og der er derfor grund til en ekstra understregning af, at det er partiernes vælgerkorps som makro-enheder, der er tale om. Selv bortset herfra, er det et spørgsmål, hvor lang en periode, det er muligt at inddrage. En lang periode vil dog snarest formindske indtrykket af konsistens mere end rimeligt er: Eventuelt manglende mønstre behøver ikke at skyldes mangel på *konsistens,* men mangel på *kontinuitet* over et længere åremål. Derfor kan der godt være et mønster i et givet øjeblik. I NATO-undersøgelserne ser man for eksempel en vis tendens til indsnævring af forskellene mellem Socialdemokratiet og SF (fra 52 over 30, 22 og 7 til 16 procentenheder).

I denne forbindelse er der grund til at pege på en ganske interessant problematik. Formålet har været at vise, at der er gennemgående forskelle mellem de politiske partier betragtet som helheder. Men i hvilket omfang er det muligt at sige, at en person med den eller den mening med 95 procent sandsynlighed er Socialdemokrat, og omvendt, at en Socialdemokrat med 95 procent sandsynlighed har de og de meninger.

Dette spørgsmål har ikke været centralt i artiklen, men det gennemgående træk i de refererede undersøgelser er, at sådanne sikre forudsigelser fra meninger til partitilhørsforhold og omvendt, kun er mulig i begrænset omfang. Ethvert parti har i næsten alle spørgsmål en betydelig meningsmæssig minoritet, og omvendt deles næsten alle positioner på en attitudeskala – bortset fra de mest ekstreme – af tilhængere af flere partier. En betydelig empirisk opgave er det derfor at finde områder, hvor forudsigelserne er mest sikre.

Et helt andet spørgsmål er, hvilken sammenhæng der er mellem mønstrene i interviewsvar, og for eksempel mønstre i partiernes forslag i folketing og kommunalbestyrelser, med deres stemmeafgivning i disse to typer af organer, med partiresolutioner og dagbladsledere etc. . .

Dette er egentlig ikke en problemstilling, der siger noget om interviewresultaternes værdi i sig selv, men det peger på noget væsentlig, hvis man vil belyse spørgsmålet om afideologiseringen og karakteren af partiernes uenighed: Der er brug for et helt forskningsprogram med overskriften »dimensioner i partipolitiken«. Med anvendelse af interviewundersøgelser. Men så afgjort også med støtte af metoder som stemmeafgivningsanalyse og kvantitativ indholdsanalyse. Sammenhænge mellem resultater opnået ved for-

skelligc angrebsmetoder kunne betyde en mere gensidig, dynamisk sammenhæng. Blandt andet ville man kunne opstille mere nuancerede hypoteser om tilblivelsen af vælgernes synspunkter. Og omvendt ville forskelle i resultaterne pege på hvert enkelt resultats begrænsede gyldighedsområde.

H. Jørgen Nielsen.